

CBAC TGAU Iaith a Llenyddiaeth Gymraeg (Dwyradd yn unig)

Cymeradwywyd gan Cymwysterau Cymru

Deunyddiau Asesu Enghreifftiol

Uned 4b: Cysylltiadau leithyddol

Addysgu o 2025

Dyfarnu o 2027



Cynnwys

Papur cwestiynau	1
Cynllun marcio	19

Hawlfraint

© WJEC CBAC Limited 2024.

Cyfenw:	Rhif y ganolfan	Rhif ymgeisydd
Enw(au) cyntaf:		



TGAU
3030NB

??DYDD ?? ?? 20?? – ??

[Document title]

Uned 4 (b)
Cymhwyster Dwyrradd
Cysylltiadau leithyddol
2 awr

DEUNYDDIAU ASESU

ENGHREIFFTIOL

Cyfarwyddiadau i ymgeiswyr

Defnyddiwch inc neu feiro du. Peidiwch â defnyddio beiro gel na hylif cywiro.

Ysgrifennwch eich enw, rhif y ganolfan a'ch rhif ymgeisydd yn y blychau ar ben y dudalen hon.

Ysgrifennwch eich atebion yn y lleoedd priodol yn y llyfryn hwn.

Os nad oes digon o le, defnyddiwch y tudalennau ychwanegol yng nghefn y llyfryn, gan wneud yn siŵr eich bod chi'n rhoi'r rhif cywir ar y cwestiwn.

Ni allwch ddefnyddio geiriaduron.

Awgrymir eich bod yn treulio'ch amser gan ddilyn y canllawiau canlynol:

Adran A – Darllen ac Ysgrifennu (50 marc)

- tua 15 munud yn darllen
- tua 50 munud yn ateb y cwestiynau

Adran B – Ysgrifennu (40 marc)

- B1 – tua 5 munud
- B2 – tua 10 munud yn cynllunio a thua 40 munud yn ysgrifennu.

Gwybodaeth i ymgeiswyr

Mae nifer y marciau wedi'i nodi mewn cromfachau ar ddiwedd pob cwestiwn neu ran o gwestiwn.

Mae cyfanswm o 90 marc ar gael.

Cofiwch feddwl yn ofalus am sut rydych chi'n defnyddio eich amser.

Rhaid i'ch ymatebion fod yn glir, yn gywir ac wedi'u cyflwyno'n dda.

Adran A Darllen ac Ysgrifennu (50 marc)

Mae 6 darn darllen ar y thema 'Cymry a'r Byd' yn y deunydd darllen sydd ar wahân.

Darllenwch **bob un** o'r darnau'n ofalus ac yna atebwch y cwestiynau sy'n dilyn.

Darn Darllen 1

Grwpiau ethnig yng Nghymru

A 1 Rhowch (✓) yn y blwch cywir. Yn 2011 roedd 1% o breswylwyr yng Nghymru wedi nodi eu categori grŵp ethnig fel; [1]

Asiaidd, Asiaidd Cymreig neu Asiaidd Prydeinig

☐

Grwpiau Cymysg neu Amlethnig

☐

Du, Du Cymreig, Du Prydeinig, Caribïaidd neu Affricanaidd

☐

Grŵp ethnig arall

☐

A 2 Esboniwch pa batrwm sy'n gyffredin i weld ymhob categori grŵp ethnig o 2011 i 2021. [1]

.....

.....

Arholwr
yn unig

Darn Darllen 2
Cyfrifiad yn ‘anghofio’ Cymry o gefndir ethnig lleiafrifol

Arholwr
yn unig

A 3 Nodwch a yw'r gosodiadau canlynol yn gywir neu'n anghywir drwy roi (✓) yn y blwch priodol: [2]

	Cywir	Anghywir
Mae Kizzy Crawford yn actores		
Dydy Kizzy Crawford byth yn gweld opsiwn ar ffurflenni sy'n iawn iddi hi		
Mae Kizzy Crawford yn cyfri ei hun fel Cymraes		
Mae pobl yn meddwl bod Kizzy Crawford yn gallu siarad Cymraeg oherwydd sut mae'n edrych		

Darn Darllen 3
Detholiad allan o'r nofel 'ANIQ'

Arholwr
yn unig

A 4 Ym mha berson mae'r nofel hon wedi cael ei hysgrifennu?

[1]

.....

.....

A 5 Pa nodwedd arddull a welwn yn y darn isod:

[1]

O'n i'n arfer ista ar ben fy hun amser cinio. Sibrydion y disgyblion eraill fel gwynt drwy'r neuadd. O'n i'n gallu clywed nhw'n deud mod i'n drewi. Unwaith, 'nes i hyd yn oed weld cymhorthydd yn troi ei thrwyn ar fy mocs bwyd i.

A 6 Esboniwch ystyr y nodwedd arddull.

[2]

.....

.....

.....

.....

A 7

Esboniwch beth rydym yn ei ddysgu am gymeriad Cat yn y darn cyfan.
Dylech gyfeirio at y darn darllen i gefnogi eich ateb.

[4]

Arholwr
yn unig

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

[20] Arholwr yn unig

Dylech geisio ysgrifennu rhwng 200-350 o eiriau.

[illegible]

Darn Darllen 4

Arholwr
yn unig

‘Pobl eraill sy’n fy ystyried i’n ddu’

A 9 Ble cafodd mam Jaci Cullimore ei geni? Rhowch (✓) yn y blwch cywir. [1]

Bethesda

☐

Kenya

☐

Llanbedr ger Harlech

☐

Lloegr

☐

A 10 Ydy Jaci Cullimore wedi profi hiliaeth yn ei bywyd?
Esboniwch eich ateb yn eich geiriau eich hun. [3]

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Darn Darllen 5
Iwerddon, Affrica, Cymru a Jamaica

Arholwr
yn unig

A 11

Tanlinellwch yr idiom/ymadrodd yn y dyfyniad canlynol sy'n dangos nad oedd popeth yn berffaith ar ddiwedd y daith. [1]

Mewn ffordd mae o am y dyheu yna o fywyd gwell a sut rydyn ni fel Cymry'n trin pobol sydd wedi symud yma ar draws y degawdau. "Ag ystyried y themâu dan sylw, does dim rhyfedd bod y siwrne ddim yn fêl i gyd.

Darn darllen 6
Patagonia: darn bach o Gymru yn Ne America

A 12

Cysylltwch y ffeithiau cywir.

[2]

Lewis Jones yn teithio o Gaernarfon i Chubut	8,000 o filltiroedd
Y flwyddyn glaniodd y Mimosa ym Mhatagonia	150
Cyfanswm y milltiroedd rhwng Lerpwl a Patagonia	1862
Nifer y bobl a deithiodd ar y Mimosa	1865

A 13 (a)

Pa fath o air ydy '**grimp**'?

[1]

.....

.....

A	13	(b)
---	----	-----

Beth yw ystyr y geiriau '**yn grimp**' yn y darn hwn?

[1]

Arholwr
yn unig

.....

.....

A	13	(c)
---	----	-----

Beth oedd effaith y llifogydd?

[1]

.....

.....

Darn darllen 5 a 6

Arholwr
yn unig

Iwerddon, Affrica, Cymru a Jamaica

Patagonia: darn bach o Gymru yn Ne America

A 14

Ar ôl darllen darnau 5 a 6 **cyfunwch** y wybodaeth o'r ddau ddarn i ddangos

[6]

- pam oedd rhaid i bobl adael eu cartrefi?
- a oedd bywydau yn well ar ôl iddynt gyrraedd eu cyrchfan?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A 15

(Golygu)

Rhowch y rhestr ganlynol o bwyntiau bwled yn rhestr o gyfarwyddiadau teithio ar ffurf brawddegau cyfan. Bydd angen defnyddio iaith ffurfiol a berfau gorchmynnol.

- paratoi'n ofalus cyn teithio
- os oes angen brechiadau, gofyn amdanynt chwe wythnos cyn cychwyn
- sicrhau pasbort a fisa os yw'n ofynnol
- prynu yswiriant teithio

.....

.....

.....

.....

.....

.....

[2]

Arholwr
yn unig

Adran B: Ysgrifennu (40 marc)

Arholwr
yn unig

B	1	(a)
---	---	-----

Prawfddarllen (5 marc)

[2]

Cywirwch y **berfau** yn y brawddegau canlynol e.e.
Rhedais hi yn gyflym yn y ras ddoe > Rhedodd hi yn gyflym yn y ras ddoe.

Cafodd fi anrhegion ar fy mhen blwydd ddoe.
Aeth nhw i'r ysgol yn gynnar fore heddi.

.....

.....

.....

.....

(b) Pa un o'r canlynol sy'n gywir? Rhowch (✓) wrth yr ateb cywir. [1]

yn cyflym

yn gyflym

(c) Mae **dau** wall yn y frawddeg isod. Yn y golofn gyntaf, nodwch y gwall ac yna cywirwch ef yn yr ail golofn. [2]

Mae'r plant yn mynd ar daith heddyw ac mae'n nhw'n edrych ymlaen yn fawr.

Gwall	Cywiriad
.....
.....

B 2

Yn y dasg hon byddwch yn cael eich asesu ar ansawdd eich sgiliau **ysgrifennu**.

Dewiswch **un** o'r canlynol i ysgrifennu amdano.

Naill a'i:

[35]

Arholwr
yn unig

Ysgrifennwch araith er mwyn perswadio eich cyd-ddisgyblion bod angen i ni ddatlu ein gwahaniaethau a dangos parch i bawb..

[35]

Neu,

Rydych wedi ymweld â rhywle sydd yn arbennig iawn i chi. Ysgrifennwch am eich profiadau a'ch teimladau.

[35]

Bydd **20** marc am gynnwys a threfn a **15** marc am ysgrifennu'n gywir.

- Dylech geisio ysgrifennu rhwng 300-450 o eiriau.
- Gallwch gynllunio'ch gwaith yn y blwch isod cyn ysgrifennu eich ateb ar y tudalennau sy'n dilyn.
- Gallwch chi ddefnyddio tudalennau ychwanegol sydd yng nghefn y llyfryn os bydd angen.
- Os byddwch chi'n defnyddio gwybodaeth o'r testunau darllen yn eich ateb, bydd angen i chi ddefnyddio eich geiriau eich hun.

Cynllun (nid yw'r cynllun yn cael ei farcio)

This image shows a full page of a document template designed for handwriting practice or general note-taking. It consists of approximately 20 evenly spaced horizontal dotted lines across the entire width of the page. The background is plain white, and there are no margins, headers, footers, or other markings present.

Arholwr
yn unig

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DIWEDD Y CWESTIYNAU

CYNLLUN MARCIO

Canllawiau i arholwyr

Egwyddorion marcio cyffredinol

- Dylid rhoi marciau cyfan bob amser (ni ddylid rhoi hanner marciau, na ffracsiynau eraill).
- Dim ond pan fydd y cwestiwn yn asesu ansawdd y sillafu, yr atalnodi a'r ramadeg yn benodol, fel y nodir yn y cynllun marcio y dylid barnu atebion yn seiliedig ar hyn. Fodd bynnag, dylai'r ystyr fod yn ddiamwys.
- Dylid rhoi marciau gan ddefnyddio'r ystod lawn o farciau yn ôl y diffiniad yn y cynllun marcio ar gyfer y cwestiwn (fodd bynnag, mae'n bosibl y bydd ansawdd yr ymatebion a welir gan yr ymgeiswyr yn cyfyngu ar y defnydd o'r ystod lawn o farciau).
- Mae'r marciau sy'n cael eu rhoi yn gwbl seiliedig ar y gofynion yn ôl y diffiniad yn y cynllun marcio. Ni ddylid rhoi marciau gan ystyried trothwyon graddau na disgrifyddion graddau.

Marcio cadarnhaol

Dylid cofio bod ymgeiswyr yn ysgrifennu o dan amodau arholiad a dylid rhoi marciau am yr hyn mae'r ymgeisydd yn ei ysgrifennu yn hytrach na mabwysiadu'r dull o'i gosbi am unrhyw hepgoriadau. Dylai fod yn bosibl i ymateb da iawn gael marciau llawn ac i ymateb gwael iawn gael marc sero. Ni ddylid tynnu marciau am ateb sy'n llai na pherffaith os yw'n bodloni meini prawf y cynllun marcio.

Dylid cymhwyso'r cynllun marcio'n fanwl gywir ar gyfer cwestiynau sy'n wrthrychol neu'n seiliedig ar bwyntiau. Dylid rhoi marciau fel y dangosir heb isrannu ymhellach.

Yn aml, mae cynlluniau marcio'n cynnwys rhestr o bwyntiau y gall ymgeiswyr eu cynnwys yn eu hatebion. Nid yw'r rhestr yn un gwbl gyflawn. Mae cynnwys *'Dylid rhoi marciau am unrhyw ymateb dilyn arall'* (neu gyfarwyddyd tebyg) mewn cynlluniau marcio yn caniatáu ar gyfer amrywiadau posibl yn ymatebion ymgeiswyr. Dylid rhoi marciau am fanwl gywirdeb a pherthnasedd atebion ymgeiswyr.

Mae ymatebion enghreifftiol yn y cynlluniau marcio'n cyfleu terminoleg briodol. Fodd bynnag, onid oes gofyniad penodol o fewn cwestiwn, gellir rhoi marciau i ymgeiswyr lle bo'r ateb yn gywir ond wedi'i fynegi yn eu geiriau eu hunain.

Cynlluniau marcio seiliedig ar fandiau

Mae cynlluniau marcio cwestiynau sy'n seiliedig ar fandiau mewn dwy ran; y cynnwys dangosol a'r grid asesu.

Mae'r cynnwys dangosol yn awgrymu'r amrywiaeth o bwyntiau a materion a allai gael eu cynnwys yn atebion yr ymgeiswyr. Gellir ei ddefnyddio i asesu ansawdd ymateb yr ymgeisydd. Fel y nodwyd uchod, ni fwriedir i gynnwys dangosol fod yn gynhwysfawr ac ni ddylai ymgeiswyr orfod cynnwys yr holl gynnwys dangosol i gyrraedd lefel uchaf y cynllun marcio.

Fodd bynnag, i gyrraedd lefel uchaf y cynllun marcio rhaid i ymgeisydd fodloni gofynion y band marciau uchaf. Os nad yw ymateb yn haeddu ennill marciau, hynny yw heb fod yn cynnwys unrhyw beth sy'n berthnasol i'r cynllun marcio, neu os na roddwyd ymateb, ni ddylid rhoi unrhyw farciau.

Dylid bob amser bod yn gadarnhaol wrth farcio cwestiynau gan ddefnyddio bandiau marcio. Mae hyn yn golygu bod marciau ar gyfer ymateb pob ymgeisydd yn cael eu cronni am ddangos sgiliau, gwybodaeth a dealltwriaeth priodol: nid ydynt yn cael eu didynnu o uchafswm ar sail gwallau neu hepgoriadau.

I ddechrau, dylai arholwyr ddarllen ac anodi ateb yr ymgeisydd er mwyn nodi'r dystiolaeth sy'n cael ei hasesu yn y cwestiwn hwnnw. Yna gellir cymhwyso'r cynllun marcio. Proses dau gam yw hon.

Cam 1 – Penderfynu ar y band

Gan ddechrau gyda'r band isaf, dylai arholwyr edrych ar ateb yr ymgeisydd a chadarnhau p'un a yw'n cyfateb i'r disgrifyddion ar gyfer y band hwnnw. Os bodlonir y disgrifyddion ar y band isaf, dylai arholwyr symud i fyny i'r band nesaf ac ailadrodd y broses hon ar gyfer pob band nes bydd y disgrifyddion yn cyfateb i'r ateb.

Os bydd ateb yn ymdrin ag agweddau gwahanol ar fandiau gwahanol yn y cynllun marcio, dylid mabwysiadu dull 'ffit orau' er mwyn penderfynu ar y band ac yna dylid defnyddio ymateb yr ymgeisydd i benderfynu ar y marc o fewn y band. Er enghraifft, os yw ateb ym mand 2 yn bennaf ond bod rhywfaint o gynnwys band 3, byddai'r ateb yn cael ei roi ym mand 2, ond byddai'r marc a ddyfernir yn agos at ben uchaf band 2 o ganlyniad i'r cynnwys band 3.

Ni ddylai arholwyr geisio tynnu marciau oddi ar ymgeiswyr oherwydd mân hepgoriadau mewn meysydd nad ydynt yn bwysig mewn ateb.

Cam 2 – Penderfynu ar y marc

Yn ystod y broses safoni (y gynhadledd farcio), bydd yr Uwch Arholwr yn rhoi cyngor manwl ar rinweddau pob band marciau. Yna bydd yr arholwyr yn cael enghreifftiau o atebion ym mhob band marciau mae'r Uwch Arholwr wedi rhoi marciau amdano. Dylai'r arholwyr farcio'r enghreifftiau a chymharu eu marciau â marciau'r Uwch Arholwr.

Wrth farcio, gall arholwyr ddefnyddio'r enghreifftiau hyn i benderfynu a yw ateb ymgeisydd yn well, yn waeth neu o safon gymharol i'r enghraifft. Atgoffir arholwyr y dylen nhw edrych eto ar yr ateb wrth gymhwyso'r cynllun marcio er mwyn cadarnhau bod y band a'r marc maen nhw'n eu rhoi yn briodol i'r ateb a roddwyd.

TGAU Iaith a Llenyddiaeth Gymraeg

Uned 4 (b)

Cysylltiadau leithyddol

Cynllun Marcio

Darn Darllen 1

CYMRY A'R BYD

Grwpiau ethnig yng Nghymru

Cwestiwn	Ateb	AA1	AA2	Cyfanswm Marciau
A.1	Rhowch (✓) yn y blwch cywir. Yn 2011 roedd 1% o breswylwyr yng Nghymru wedi nodi eu categori grŵp ethnig fel;			
	Grwpiau Cymysg neu Amlethnig	1		1
A.2	Esboniwch pa batrwm sy'n gyffredin i weld ymhob categori grŵp ethnig o 2011 i 2021.			
	pob categori wedi cynyddu / mynd yn fwy / rhifau wedi codi	1		1
A.3	Nodwch a yw'r gosodiadau canlynol yn gywir neu'n anghywir drwy roi (✓) yn y blwch priodol:			
	Mae Kizzy Crawford yn actores	Anghywir	2	2
	Dydy Kizzy Crawford byth yn gweld opsiwn ar ffurflenni sy'n iawn iddi h	Cywir		
	Mae Kizzy Crawford yn cyfri ei hun fel Cymraes	Cywir		
	Mae pobl yn meddwl bod Kizzy Crawford yn gallu siarad Cymraeg oherwydd sut mae'n edrych	Anghywir		
A.4	Ym mha berson mae'r nofel hon wedi cael ei hysgrifennu?			
	Person cyntaf	1		1
A.5	Pa nodwedd arddull a welwn yn y darn isod:			
	Cyffelybiaeth/Cymhariaeth	1		1
A.6	Esboniwch ystyr y nodwedd arddull?			
	Bod y plant yn siarad yn dawel am Aniq a bod sŵn eu lleisiau fel sŵn y gwynt.	2		2

Cwestiwn	Ateb	AA1	AA2	Cyfanswm Marciau
A.7	<p>Esboniwch beth rydym yn ei ddysgu am gymeriad Cat yn y darn cyfan?</p> <p>Dylech gyfeirio at y darn darllen i gefnogi eich ateb</p>			
	<p>4 marc: Nodi o leiaf 4 ffaith a dehongli deallus yn ogystal â chyfeiriadau pwrpasol at y darn darllen</p> <p>3 marc: Nodi 3-4 ffaith gyda chyfeiriadau cyson at y darn darllen a dangos y gallu i ddehongli</p> <p>2 marc: Nodi 2-3 ffaith gan gyfeirio at y darn darllen</p> <p>1 marc: Nodi un ffaith addas</p> <p>0 marc: Heb wneud ymgais i ateb / ateb amherthnasol</p> <p>Gellir cyfeirio at y ffeithiau canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cat wedi bod yn ffrind i Aniq ers ysgol gynradd • Cat yn edrych yn wahanol • Ffrind da i Aniq • Fodlon bwyta bwyd Indiaidd er ei bod yn gweld y bwyd yn boeth • Ddim yn dangos ei bod yn cael anhawster i fwyta y bwyd • Cat yn ddrygionus • Cat ddim yn poeni am farn plant eraill 	4		4

Cwestiwn	Ateb	
A.8	<p>Ysgrifennwch bortread o'ch ffrind gorau.</p> <p>Yn y dasg hon byddwch yn cael eich asesu ar ansawdd eich sgiliau ysgrifennu.</p> <p>Bydd 10 marc am gynnwys a threfn a 10 marc am ysgrifennu'n gywir.</p> <p>Dylech geisio ysgrifennu rhwng 200-350 o eiriau.</p>	
Band	AA2 CYNNWYS A THREFN	AA2 YSGRIFENNU'N GYWIR
5	<p>9-10 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • ysgrifennu aeddfed a threiddgar • ysgrifennu effeithiol sy'n cynnal diddordeb y darlennydd trwy gydol y darn • addasu'r cywair priodol yn hyderus i'r pwrpas/cynulleidfa • datblygu syniadau yn argyhoeddiadol gyda manylder, gwreiddioldeb a dychymyg • adeiladwaith sicr a chydlynol; strwythur soffistigedig i'r ysgrifennu 	<p>9-10 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • defnyddio ystod eang o eirfa heriol ac addas yn hyderus i greu effaith neu i gyfleu ystyr benodol gywir • gafael sicr iawn ar ramadeg • defnyddio amrywiaeth o frawddegau i greu effeithiau arbennig • defnydd eang o gystrawennau cywir • defnydd hyderus a chywir o ystod o atalnodi • sillafu yn gywir bron yn ddieithriad • gafael sicr iawn ar dreigladau • gafael sicr iawn ar ferfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid
4	<p>7-8 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • ysgrifennu sy'n dangos yn glir y gallu i ddewis a dethol syniadau perthnasol a phriodol • ysgrifennu sy'n dangos dealltwriaeth sicr o sut i ddal diddordeb y darlennydd • addasu'r cywair yn briodol a chyson i'r pwrpas/cynulleidfa • datblygu syniadau gyda manylder sy'n argyhoeddi a cheir peth gwreiddioldeb a dychymyg • ysgrifennu wedi ei strwythuro'n bwrpasol a'i drefnu'n eglur i roi dilyniant rhwydd a llyfn 	<p>7-8 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • defnyddio ystod eang o eirfa yn gywir • gafael sicr ar ramadeg • defnyddio amrywiaeth o frawddegau addas ac effeithiol • defnyddio ystod dda o gystrawennau'n gywir • defnydd cywir o ystod o atalnodi • sillafu sicr • gafael sicr ar dreigladau • gafael sicr ar ferfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid

3	<p>5-6 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> ysgrifennu cydlynol a diddorol ar y cyfan ymwybyddiaeth glir o sut i ddal diddordeb y darlennydd cywair yn briodol ac yn addas ar y cyfan i'r pwrpas/cynulleidfa syniadau sy'n dangos datblygiad a cheir rhai cyffyrddiadau diddorol yn yr ysgrifennu gwaith trefnus sy'n rhoi dilyniant a strwythur 	<p>5-6 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> defnyddio ystod dda o eirfa yn eithaf cywir gafael gyson ar ramadeg ar y cyfan defnyddio amrywiaeth o frawddegau defnyddio ystod o gystrawennau'n gywir ar y cyfan defnydd cywir ar y cyfan o ystod o atalnodi sillafu mwyafrif y geiriau'n gywir mwyafrif y treigladau yn gywir mwyafrif y berfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid yn gywir
2	<p>3-4 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> peth ysgrifennu cydlynol peth ymwybyddiaeth o sut i greu effaith i ddal diddordeb y darlennydd ymdrech glir i addasu cywair i bwrpas/darlennydd datblygu rhai syniadau gydag ambell gyffyrddiad diddorol peth trefn ar y gwaith a pheth dilyniant i syniadau 	<p>3-4 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> defnyddio peth ystod o eirfa gafael anghyson ar ramadeg amrywio brawddegau rhywfaint peth gafael ar gystrawen peth gafael ar ystod o atalnodi sillafu yn eithaf cywir treigladau yn eithaf cywir berfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid yn eithaf cywir
1	<p>1-2 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> ysgrifennu cydlynol elfennol ymwybyddiaeth gyfyngedig o'r darlennydd peth ymdrech i addasu cywair i bwrpas/cynulleidfa peth cynnwys perthnasol er yn anghyson trefn elfennol a dilyniant syml i syniadau 	<p>1-2 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> ystod gyfyngedig o eirfa gafael gyfyngedig ar ramadeg defnyddio ystod gyfyngedig o frawddegau gafael gyfyngedig ar gystrawen peth ymdrech i atalnodi sillafu rhai geiriau yn gywir gafael gyfyngedig ar dreigladau gafael gyfyngedig ar ferfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid
0	Dim sy'n haeddu ei wobrwyo	

Cwestiwn	Ateb	AA1	AA2	Cyfanswm Marciau								
A.9	Ble cafodd mam Jaci Cullimore ei geni? Rhowch (✓) yn y blwch cywir.											
	Kenya	1		1								
A.10	Ydy Jaci Cullimore wedi profi hiliaeth yn ei bywyd? Esboniwch eich ateb yn eich geiriau eich hun											
	3 marc: Nodi 3 ffaith gan ddehongli yn ddeallus 2 farc: Nodi 2 ffaith gan ddehongli 1 marc: Nodi un ffaith addas 0 marc: Heb wneud ymgais i ateb / ateb amherthnasol Gellir nodi: Ydy mae wedi profi hiliaeth yn ei bywyd: <ul style="list-style-type: none">Plant yn galw enwau a gweiddi arni wrth gerdded heibio ysgol gynradd nes iddi grioPobl yn dweud wrthi ‘Go Home’Heb weld hiliaeth gyda’i cherddoriaeth	3		3								
A.11	Tanlinellwch yr idiom/ymadrodd yn y dyfyniad canlynol sy’n dangos nad oedd popeth yn berffaith ar ddiwedd y daith.											
	Yn fêl i gyd	1		1								
A.12	Cysylltwch y ffeithiau cywir.											
	<table><tr><td>Lewis Jones yn teithio o Gaernarfon i Chubut</td><td>1862</td></tr><tr><td>Y flwyddyn glaniodd y Mimosa ym Mhatagonia</td><td>1865</td></tr><tr><td>Cyfanswm y milltiroedd rhwng Lerpwl a Patagonia</td><td>8,000 o filltiroedd</td></tr><tr><td>Nifer o bobl a deithiodd ar y Mimosa</td><td>150</td></tr></table> Rhoddir 2 farc os yw’r bedair ffaith yn gywir. Rhoddir 1 marc os yw dwy ffaith yn gywir.	Lewis Jones yn teithio o Gaernarfon i Chubut	1862	Y flwyddyn glaniodd y Mimosa ym Mhatagonia	1865	Cyfanswm y milltiroedd rhwng Lerpwl a Patagonia	8,000 o filltiroedd	Nifer o bobl a deithiodd ar y Mimosa	150	2		2
Lewis Jones yn teithio o Gaernarfon i Chubut	1862											
Y flwyddyn glaniodd y Mimosa ym Mhatagonia	1865											
Cyfanswm y milltiroedd rhwng Lerpwl a Patagonia	8,000 o filltiroedd											
Nifer o bobl a deithiodd ar y Mimosa	150											

A.13	(a)	Pa fath o air ydy 'grimp'?			
		Ansoddair	1		1
	(b)	Beth yw ystyr y geiriau 'yn grimp' yn y darn hwn?			
		Bod y tir yn sych iawn.	1		1
	(c)	Beth oedd effaith y llifogydd?			
		Difrodi un o'r aneddiadau Cymreig cynharaf.	1		1

Cwestiwn	Ateb	AA1	AA2	Cyfanswm Marciau
A.14	<p>Ar ôl darllen darnau 5 a 6 cyfunwch y wybodaeth o'r ddau ddarn i ddangos</p> <ul style="list-style-type: none"> pam oedd rhaid i bobl adael eu cartrefi? a oedd bywydau yn well ar ôl iddynt gyrraedd eu cyrchfan? 			
	<p>6 marc: Gwybodaeth fanwl iawn a dehongli aeddfed i bob pwynt</p> <p>5 marc: Gwybodaeth fanwl a dehongli i bob pwynt</p> <p>4 marc: Gwybodaeth fanwl a dechrau dehongli</p> <p>3 marc: Gwybodaeth eithaf manwl o'r testun (5 + o ffeithiau)</p> <p>2 marc: Cyflwyno sawl pwynt o wybodaeth (3 neu 4 o ffeithiau)</p> <p>1 marc: Ateb syml sy'n dangos y gallu i dynnu ambell ffaith o'r darn darllen</p> <p>0 marc: Heb wneud ymgais i ateb / ateb amherthnasol</p> <p>Ni ellir dyfarnu mwy na 2 farc am dynnu gwybodaeth o un darn yn unig.</p> <p>Cynnwys posib:</p>	6		6

Darn Darllen 5 Iwerddon, Affrica, Cymru a Jamaica	Darn Darllen 6 Patagonia: darn bach o Gymru yn Ne America
Pam oedd rhaid i bobl adael eu cartrefi?	
<ul style="list-style-type: none"> • Y newyn mawr yn Iwerddon • Trasiedi yn effeithio ar y genedl • Tlodi yn Jamaica 	<ul style="list-style-type: none"> • Cymry yn cael eu herlyn oherwydd iaith / diwylliant • Cosb Welsh Not • Anodd i'r iaith Gymraeg ffynnu
A oedd bywydau yn well ar ôl iddynt gyrraedd eu cyrchfan?	
<ul style="list-style-type: none"> • Wynebu caledi gwaeth ar ôl cyrraedd Cymru • Tad Wayne wedi wynebu hiliaeth • Dyheu am fywyd gwell 	<ul style="list-style-type: none"> • Cyrraedd ganol gaeaf a sylweddoli nad oedd y tir yn dda • Addewidion am dir yn debyg i Gymru yn dipyn o or-ddweud • Dyffryn Chubut yn sych iawn • Llifogydd wedi difrodi un o'r aneddiadau cynharaf • Anodd dod o hyd i ddŵr ffres

Cwestiwn	Ateb	AA1	AA2	Cyfanswm Marciau						
A.15	Trowch y rhestr ganlynol o bwyntiau bwled yn rhestr o gyfarwyddiadau teithio ar ffurf brawddegau cyfan. Bydd angen defnyddio iaith ffurfiol a berfau gorchmynnol. <ul style="list-style-type: none">Paratowch yn ofalus cyn teithio.Os oes angen brechiadau (arnoch), gofynnwch amdanynt chwe wythnos cyn cychwyn.Sicrhewch basbort a fisa os yw'n ofynnol.Prynwch yswiriant teithio.									
	Rhoddir 2 farc os yw'r pedair brawddeg yn gwbl gywir. Rhoddir 1 marc os yw un neu ddwy o'r brawddegau yn gywir.	2		2						
B.1	Prawffddarllen									
	(a)	Cywirwch y berfau yn y brawddegau canlynol e.e. Gellir derbyn yr ateb os na fydd yr ymgeisydd wedi ysgrifennu brawddeg. Rhaid sillafu'r ferf yn gywir.								
		Cefais (i/fi) / Ces (i) / (mi/fe) ges (i/fi) / gefais (i/fi) Ni dderbynnir 'chefais'. Aethon (nhw) / Aethant (hwy) Gellir derbyn yr ateb os bydd yr ymgeisydd wedi defnyddio llythyren fach ar ddechrau brawddeg.		2	2					
	(b)	Pa un o'r canlynol sy'n gywir? Rhowch (✓) wrth yr ateb cywir								
		yn gyflym		1	1					
	(c)	Mae dau wall yn y frawddeg isod. Yn y golofn gyntaf, nodwch y gwall ac yna cywirwch ef yn yr ail golofn. Mae'r plant yn mynd ar daith <u>heddyw</u> ac <u>mae'n nhw'n</u> edrych ymlaen yn fawr								
		<table><tr><td>Gwall</td><td>Cywiriad</td></tr><tr><td>heddyw</td><td>heddiw</td></tr><tr><td>mae'n nhw'n</td><td>maen nhw'n</td></tr></table>	Gwall	Cywiriad	heddyw	heddiw	mae'n nhw'n	maen nhw'n		2
Gwall	Cywiriad									
heddyw	heddiw									
mae'n nhw'n	maen nhw'n									

B.2	<p>Ysgrifennwch araith er mwyn perswadio eich cyd-ddisgyblion bod angen i ni ddathlu ein gwahaniaethau a dangos parch i bawb.</p> <p>Yn y dasg hon byddwch yn cael eich asesu ar ansawdd eich sgiliau ysgrifennu.</p> <p>Bydd 20 marc am gynnwys a threfn a 15 marc am ysgrifennu'n gywir.</p> <p>Dylech geisio ysgrifennu rhwng 300-450 o eiriau.</p>	
Band	AA2 MYNEGI A CHYFATHREBU	AA2 YSGRIFENNU'N GYWIR
5	<p>17-20 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • ysgrifennu aeddfed a threiddgar sy'n argyhoeddi wrth gyfleu ystyr • ysgrifennu effeithiol gan ddefnyddio amrywiaeth o strategaethau a thechnegau i ennyn diddordeb y gynulleidfa trwy gydol y darn • addasu'r cywair priodol yn hyderus i'r pwrpas/cynulleidfa • datblygu syniadau yn argyhoeddiadol gyda manylder, gwreiddioldeb a dychymyg • ysgrifennu wedi ei strwythuro'n effeithiol a'i drefnu'n eglur i roi dilyniant rhwydd a llyfn 	<p>13-15 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • defnyddio ystod eang o eirfa heriol ac addas yn hyderus i greu effaith neu i gyfleu ystyr benodol gywir • gafael sicr iawn ar ramadeg • defnyddio iaith idiomatig • defnydd eang o gystrawennau cywir • defnydd hyderus a chywir o ystod o atalnodi • sillafu yn gywir bron yn ddieithriad • gafael sicr iawn ar dreigladau • gafael sicr iawn ar ferfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid
4	<p>13-16 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • ysgrifennu sy'n dangos yn glir y gallu i ddewis a dethol syniadau perthnasol a phriodol • ysgrifennu sy'n defnyddio strategaethau a thechnegau er mwyn ennyn diddordeb y gynulleidfa • addasu'r cywair yn briodol a chyson i'r pwrpas/cynulleidfa • datblygu syniadau gyda manylder sy'n argyhoeddi a cheir peth gwreiddioldeb a dychymyg • ysgrifennu wedi ei strwythuro'n bwrpasol a'i drefnu'n eglur i roi dilyniant rhwydd a llyfn 	<p>10-12 marc</p> <ul style="list-style-type: none"> • defnyddio ystod eang o eirfa yn gywir • gafael sicr ar ramadeg • defnyddio iaith idiomatig • defnyddio ystod dda o gystrawennau'n gywir • defnydd cywir o ystod o atalnodi • sillafu sicr • gafael sicr ar dreigladau • gafael sicr ar ferfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid

3	9-12 marc <ul style="list-style-type: none"> ysgrifennu cydlynol a diddorol ar y cyfan ymwybyddiaeth glir o sut i ddefnyddio strategaethau a thechnegau i ennyn diddordeb y gynulleidfa cywair yn briodol ac yn addas ar y cyfan i'r pwrpas/cynulleidfa syniadau sy'n dangos datblygiad a cheir rhai cyffyrddiadau diddorol yn yr ysgrifennu gwaith trefnus sy'n rhoi dilyniant a strwythur 	7-9 marc <ul style="list-style-type: none"> defnyddio ystod dda o eirfa yn eithaf cywir gafael gyson ar ramadeg ar y cyfan defnyddio amrywiaeth o frawddegau defnyddio ystod o gystrawennau'n gywir ar y cyfan defnydd cywir ar y cyfan o ystod o atalnodi sillafu mwyafrif y geiriau'n gywir mwyafrif y treigladau yn gywir mwyafrif y berfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid yn gywir
2	5-8 marc <ul style="list-style-type: none"> peth ysgrifennu cydlynol peth ymwybyddiaeth o sut i greu effaith i ennyn diddordeb y gynulleidfa ymdrech glir i addasu cywair i bwrpas/darllenydd datblygu rhai syniadau gydag ambell gyffyrddiad diddorol peth trefn ar y gwaith a pheth dilyniant i syniadau 	4-6 marc <ul style="list-style-type: none"> defnyddio peth ystod o eirfa gafael anghyson ar ramadeg amrywio brawddegau rhywfaint peth gafael ar gystrawen peth gafael ar ystod o atalnodi sillafu yn eithaf cywir treigladau yn eithaf cywir berfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid yn eithaf cywir
1	1-4 marc <ul style="list-style-type: none"> ysgrifennu cydlynol elfennol ymwybyddiaeth gyfyngedig o'r gynulleidfa peth ymdrech i addasu cywair i bwrpas/cynulleidfa peth cynnwys perthnasol er yn anghyson trefn elfennol a dilyniant syml i syniadau 	1-3 marc <ul style="list-style-type: none"> ystod gyfyngedig o eirfa gafael gyfyngedig ar ramadeg defnyddio ystod gyfyngedig o frawddegau gafael gyfyngedig ar gystrawen peth ymdrech i atalnodi sillafu rhai geiriau yn gywir gafael gyfyngedig ar dreigladau gafael gyfyngedig ar ferfau (amser a therfyniadau) ac arddodiaid
0	Dim sy'n haeddu ei wobrwyo	

TGAU Iaith a Llenyddiaeth Gymraeg

Uned 4 (b)

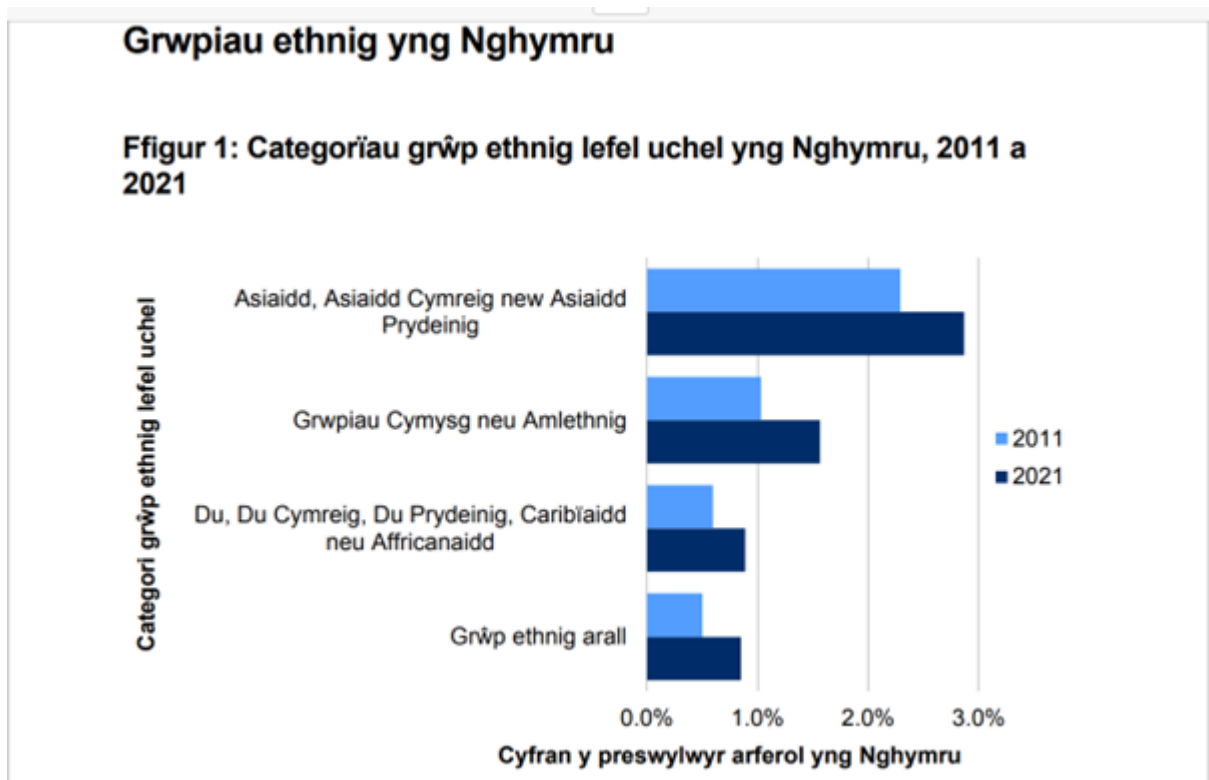
Cysylltiadau leithyddol

Papur Enghreifftiol

2 awr

DEUNYDD DARLLEN

DARN DARLLEN 1



DARN DARLLEN 2



'Poeni am gael fy nerbyn fel Cymraes'

Wrth siarad â Newyddion 9, mae'r gantores Kizzy Crawford yn dweud iddi gael ei synnu gan y prinder opsiynau yn ffurflen ddrafft y Cyfrifiad.

"Am flynyddoedd nawr, pryd bynnag dwi wedi llenwi ffurflenni fel hyn, lle mae rhaid i fi nodi pwy ydw i – nodi pa genedl, does byth opsiwn sy'n iawn i fi."

"Sa'i byth wedi gweld rhywbeth sy'n cyfeirio ata' i. Dwi wastad wedi nodi 'amlethnig' neu 'amlethnig Prydeinig' ond dyw hwnna ddim yn gywir. Dwi'n cyfri fy hun fel Cymraes."

"Dwi wastad wedi teimlo fel bod pobl ddim yn derbyn fi fel Cymraes oherwydd lliw fy nghroen. Mae pethau fel hyn yn cadarnhau hwnna."

"Achos dwi wastad wedi poeni am bobl yn meddwl fy mod i'n Seisnig neu bobl yn meddwl nad wyf yn gallu siarad Cymraeg oherwydd sut dwi'n edrych. Dwi'n meddwl bod pethau fel hyn ddim yn helpu hwnna o gwbl."

DARN DARLLEN 3

Dyma ran o'r nofel Aniq gan Marged Elen Wiliam gyda Mahum Umer. Yn yr addasiad hwn mae'n disgrifio digwyddiad ym mywyd Aniq, y prif gymeriad.

Cat oedd fy ffrind cynta i. Na'th Ammi ddeud wrtha fi am sticio efo hi pan 'nesh i gychwyn yn yr ysgol gynradd. Dwi'n meddwl achos bo' ni'n dwy yn edrych yn wahanol i bawb arall... O'n i'n arfer ista ar ben fy hun amser cinio. Sibrydion y disgyblion eraill fel gwynt drwy'r neuadd. O'n i'n gallu clywad nhw'n deud mod i'n drewi. Unwaith, 'nesh i hyd yn oed weld cymhorthydd yn troi ei thrwyn ar fy mocs bwyd i. Dwi'n cofio Cat yn sylwi ar hynny. Na'th hi fartsio draw, heb dynnu ei llygada oddi ar y cymhorthydd, gafael mewn darn o roti o fy mocs, ei lusgo fo drwy'r daal nes oedd o'n socian, agor ei cheg led y pen a gweiddi, "Delicious!!" rhwng brathiadau anferth. Ac er bod ei llygada hi'n dyfrio oherwydd y chillis gwyrdd a'r garam masala, na'th hi ddal i fynd. Dal i fyta....Doedd y cymhorthydd ddim yn gwbod be i neud. Oedd drygioni Cat yn catching, a 'nesh i ddechrau gneud yr un peth. Nes oedd yr holl neuadd yn sbio arnan ni'n gneud sioe.....Ac er mod i ddim yn siŵr os na fel'na o'n i'n gweld petha, na'th Cat neud i fi deimlo fel mod i ddim angen cuddio ddim mwy.

** daal: math o gyri

** roti: bara Indiaidd

** dyfrio: llenwi â dwr

** garam masala: sbeis Indiaidd

DARN DARLLEN 4



'Pobl eraill sy'n fy ystyried i'n ddu'

Mae Jaci Cullimore wedi bod yn wyneb a llais cyfarwydd o fewn y sin gerddoriaeth yng Nghymru ers blynyddoedd. Mae hi'n gantores lwyddiannus sydd wedi canu gyda nifer o artistiaid fel Steve Eaves, Mojo, ac ar hyn o bryd, mae hi'n canu gyda'r band Ameto.

Ble cefaisst ti dy fagu?

Ces i fy magu ym Methesda, ond mae'r teulu ar ochr fy mam yn dod o Kenya.

Beth am gefndir dy fam?

Ga'th Mam ei geni yn Kenya, ac a'th hi i ysgol breswyl Gatholig yn Kenya. Yn Kenya mae Mam yn cael ei gweld fel person gwyn - mae ei thad hi'n wyn ac yn ôl nhw, dyna fo.

"Nath Mam ddod i fyw ochrau Llanbedr ger Harlech pan o'dd hi'n 12-13 oed, at deulu ffrind i fy nhaid yn Kenya. Mae'r teulu yna'n gymysg o ran croen 'fyd ac dwi'n ystyried nhw fel teulu i fi achos dyna pwy dwi 'di tyfu fyny efo. Pan symudodd Mam i Fethesda yn y 1960au mi roedd 'na bobl isho dod i sbïo arni pan oedd hi'n priodi Dad achos doeddan nhw erioed 'di gweld rhywun du o'r blaen."

Sut wyt ti am gael dy adnabod?

"Ar lawer o ffurflenni mae 'na ddewis i ticio blwch 'gwyn' neu 'du'. Os oes cyfle dwi'n ticio'r adran 'arall' a trio esbonio - yn bersonol dwi'm yn meddwl bo fi'n ffitio fewn i 'du' na 'gwyn'. Os fyswn i'n gorfod dewis byswn i'n rhoi 'gwyn', a dwi'n gwybod bo' hynny'n swinio'n wirion i bobl eraill, ond mae rhieni fy nhad yn wyn, mae tad fy mam yn wyn, a dim ond mam fy mam sy'n ddu.

"Dwi'n dallt bod bobl yng Nghymru yn meddwl amdana i fel du, 'di hynny ddim yn sioc mawr i fi. Ond o'n i isho'r cyfle i roi ochr fi o'r peth i bobl gael dallt yn iawn. Di hynny ddim byd i neud efo fi'n deud 'dwi'm isho bod yn ddu!'. Dwi isho dangos i bobl jest achos bod fy nghroen i y lliw yma, dydi o ddim yn awtomatig yn meddwl mod i'n ddu. Mae pobl yn cymryd yn ganiataol mod i'n hanner gwyn a hanner du, ac yn edrych ar Mam heb gymryd i ystyriaeth bod Dad yn wyn.

A wnes di brofi hiliaeth dy hun tra'n tyfu fyny?

"Mae 'na rhai pethau wedi digwydd, fel cerdded heibio ysgol gynradd lle oedd yna llwyth o blant yn gweiddi a galw enwa' arna i ac es i adra'n crio. Ond mae plant yn gallu bod yn greulon, yn pigo ar blant efo gwallt coch, neu rhai sy'n gwisgo sbectol neu os 'di nhw'n dew - o'n i'n dew pan oeddwn yn blentyn felly dwi'n gwybod am hynny hefyd!

"Dwi 'di cal bobl sydd ddim yn siarad Cymraeg yng Nghymru yn dweud wrtha i 'Go home' - ond dwi'n byw 'ma erioed ac yn siarad Cymraeg!

"Ond dwi erioed wedi gweld hiliaeth efo fy ngherddoriaeth, a dydi cerddorion ddim fel 'na ar y cyfan dwi'm yn meddwl. Ti'n clywed llais rhywun ar y radio a ti ddim yn gwybod sut ma nhw'n edrych, nagwyt. Doedd gan lliw fy nghroen ddim byd i'w wneud efo pwy dwi'n canu efo ac ati - o'dd o i'w wneud efo os 'di nhw'n licio'n llais i neu beidio."

DARN DARLLEN 5



Ffordd o Fyw – Golwg.360.cymru

Iwerddon Affrica, Cymru a Jamaica gan Cadi Dafydd

Mae un o gyn-sêr **Love Island** a'i dad wedi bod ar daith bersonol wrth ddilyn hanes eu teulu yn Jamaica, Iwerddon a Chymru ar gyfer cyfres newydd ar S4C gan godi cwestiynau pwysig ynglŷn â hunaniaeth, y teimlad o berthyn a hiliaeth yng Nghymru.

Daeth tad-cu Connagh Howard, Neville, o Kingston yn Jamaica i Southampton ar long yr SS Almanzora yn 19 oed yn 1947, tra bod teulu Connagh ar ochr ei fam yn hanu o Iwerddon ac wedi dod i Gaerdydd rywbryd ar ôl y Newyn Mawr. Er mai hanes un teulu sydd dan sylw, mae hanesion mewnfudwyr, fel cyndeidiau Connagh a thad Wayne, yn rhan o wead hanes Cymru.

"Dydy hanes teulu Wayne a Connagh ddim yn stori unigryw yn hanes Cymru," eglura Elin Tomos, ymchwilydd y gyfres.

"O ran y Gwyddelod, roedd 18% o boblogaeth Caerdydd yn 1851 wedi cael eu geni yn Iwerddon felly mae yna domen o bobol yng Nghaerdydd neu Gymru'n cerdded o gwmpas efo'r etifeddiaeth Wyddelig yma.

Ar ochr ei fam, Lynda, roedd holl gyndeidiau Connagh yn Wyddelod, fwy neu lai, ac wedi byw drwy'r Newyn Mawr, yn y bedwaredd-ganrif-ar-bymtheg. Roedd y daith yn cynnwys ymweliad â Skibbereen, sef un o'r ardaloedd gafodd ei heffeithio waethaf gan y newyn.

"Mae o wir yn anodd dirnad a chyfleu'r dinistr wnaeth ddigwydd yn Iwerddon oherwydd y Newyn. Ti'n gwybod am y peth, ti wedi clywed am y Newyn Tatws. Ond mae dysgu amdano fo yna, a mynd i'r mynwentydd yn rhoi elfen hollol wahanol ar yr hanes. Fedri di ddim deall sut fedrith cenedl ddod dros y math yna o drasiedi.

"Mae hi'n gyfres am y teimlad o berthyn, hunaniaeth ac agweddau ar hanes Cymru. Be sy'n gyffredin yn y ddwy ochr, Jamaica ac Iwerddon, ydy bod pobol wedi gadael eu cartref yn chwilio am fywyd gwell ac mewn ffordd wedi wynebu caledi gwaeth o bosib unwaith roedden nhw wedi cyrraedd Cymru. Dyna sy'n gyffredin ar y ddwy ochr o ran amodau byw'r Gwyddelod yng Nghaerdydd, a'r hiliaeth wnaeth tad Wayne wynebu ar ôl cyrraedd ac etifeddiaeth cenhedlaeth Windrush. Rydyn ni'n cyffwrdd ar themâu reit ddwys fel hiliaeth a hunaniaeth, ond pethau sy'n bwysig i'w trafod o fewn cyd-destun hanes Cymru yn ehangach. Mewn ffordd mae o am y dyheu yna o fywyd gwell a sut rydyn ni fel Cymry'n trin pobol sydd wedi symud yma ar draws y degawdau."

Ag ystyried y themâu dan sylw, does dim rhyfedd bod y siwrne ddim yn fêl i gyd.

“Roedden nhw’n byw bywydau caled iawn, dw i’n gwerthfawrogi beth oedden nhw wedi mynd trwyddo i greu’r bywydau wnaethon nhw greu. Roeddwn i’n gwerthfawrogi sut mor galed oedd y bywyd, ond pan welais i Jamaica gwelais i lawer iawn o dlodi, ac mae hwn wedi cael effaith fawr arna i hefyd.”

Wedi’i eni yn y dociau yng Nghaerdydd, symudodd Wayne oddi yno blentyn ifanc, ac mae cwestiynau am ei hunaniaeth wedi bod yn ei bigo erioed.

“Yn y dociau, roedd y rhan fwyaf o bobol yn bobol fel fi, gyda chroen du. Roedd y gymuned yn amlddiwylliannol hefyd. Gadewais y dociau yn bedair oed a mynd i fyw yn Nhredelerch, ble’r oedd y rhan fwyaf o bobol yn wyn.

DARN DARLLEN 6

Patagonia: darn bach o Gymru yn Ne America



Hanes diwylliant Cymru a’i hiaith ym Mhatagonia

Jude Rogers sy’n mynd at wraidd hanes anhygoel 150 o bobl a deithiodd 8,000 o filltiroedd er mwyn sefydlu gwladfa Gymreig.

Dyma stori sy’n dangos sut wnaethon nhw oroesi, gan gofio iddyn nhw gyrraedd yno ganol gaeaf 1865, a sylweddoli nad dyma’r tir glas a addawyd iddyn nhw.

Ddechrau’r bedwaredd ganrif ar bymtheg yng Nghymru, teimlai’r Cymry Cymraeg eu bod yn cael eu herlyn oherwydd eu hiaith a’u diwylliant. Trwy wawdio Cymry Cymraeg a chyflwyno cosbau fel y Welsh Not (darn o bren oedd yn cael ei roi i blant oedd yn siarad Cymraeg yn yr ysgol i’w roi o amgylch eu gwddf), fe arweiniodd hyn at don o ymfudo o Gymru i America. Un a ymfudodd i Ohio oedd Michael D. Jones oedd yn gwybod yn iawn pa mor anodd oedd hi i’r Gymraeg ffynnu yn ei famwlad.

Roedd Lewis Jones o Gaernarfon yn teimlo’r un fath. Yn 1862, fe deithiodd i ddyffryn Chubut ym Mhatagonia, yng nghwmni Syr Love Parry-Jones (a roddodd enw ei ystâd, Madryn, yn enw ar y porthladd lle glaniodd y mewnfudwyr). Cawsant gynnig tir gan weinidog yn yr Ariannin, er bod yr ardal eisoes yn gartref i lwyth brodorol.

Yn ddiweddarach y flwyddyn honno, cafodd pamffled yn gwerthu manteision Patagonia ei lunio a'i ddosbarthu yng Nghymru gan Gymro arall, Hugh Hughes. Roedd addewidion Hugh Hughes o wlad debyg iawn i Gymru yn dipyn o or-ddweud. Er hynny, fe lwyddodd y pamffled i ddenu 150 o bobl, i fentro ar fwrdd llong cario te, y **Mimosa**. Gan adael Lerpwl ar 28 Mai, eu hamcan oedd sefydlu anheddiad Cymreig newydd, a fyddai'n cael ei alw Y Wladfa.

Sefydlu Y Wladfa

Ddeufis a phedwar diwrnod wedyn, fe laniodd y Mimosa ym Mhatagonia. Nid dyma'r ddelfryd oedd wedi cael ei addo iddyn nhw. Roedd hi'n ganol gaeaf ac roedd dyffryn Chubut yn grimp wedi cyfnod hir o sychder. Daeth llifogydd i ddilyn gan ddifrodi un o'r aneddiadau Cymreig cynharaf a sefydlwyd yno. Roedd hi hefyd yn anodd dod o hyd i ddŵr ffres yn y blynyddoedd cynnar hyn.

Cafodd y Cymry hefyd gymorth gan nifer o bobl y Tuhuelche. Fe ddysgon nhw'r Cymry sut i hela, a chyfnewid cig am fara Cymreig, gan eu helpu i ymgartrefu yn eu cartref newydd.

Cafodd yr aneddiadau cyntaf eu sefydlu ar yr arfordir dwyreiniol, ac mae nifer ohonynt yn dal yn bodoli heddiw fel Puerto Madryn. Mae cerflun o ferch o Gymru yn sefyll ger y porthladd, yn wynebu am y mewndir ac yn atgoffa ymwelwyr o ddechrau'r hanes. Hanner can milltir i'r de, mae Trelew sy'n ganolbwynt i'r diwydiant gwlân. Mae'n gartref i Eisteddfod flynyddol yr ardal ac mae yno sawl ysgol ddwyieithog, Sbaeneg a Chymraeg.

Naw milltir i fyny'r afon mae'r Gaiman, mae parlyrau te Cymreig yn dal i fod yn boblogaidd yma, lle gallwch flasgu fersiwn Patagonia o'r bara brith Cymreig, a elwir yn *torta negra* yn Sbaeneg, neu 'cacen ddu' yn Gymraeg.